

Seminaro rengėjai ir svečiai teigiamai įvertino seminaro darbą, kuris, reikia tikėtis, nebus vienintelis Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto bei Venecijos Komisijos bendras renginys. Be to, Venecijos Komisija seminare skaitytus pranešimus išleis atskiru leidiniu prancūzų ir anglų kalbomis.

JUOZAS VALAITIS

AMSTERDAMO SUTARTIS IR LIETUVOS GALIMYBĖS

1997 m. lapkričio 7 dieną Vilniaus universiteto Senato salėje įvyko konferencija *Amsterdamo sutartis ir Lietuvos pasirengimas narystei Europos Sąjungoje*. Šios konferencijos organizatoriai — Europos integracijos studijų centras, Europos Komisijos delegacija, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas bei Užsienio reikalų ministerija. Konferencijoje buvo skaitomi pranešimai Europos Sąjungos (ES) dabarties ir jos reformų klausimais, nagrinėjama Lietuvos stojimo į ES problematika, diskutuojama kitais aktualiais klausimais.

Europos integracijos studijų centro direktorius Gediminas Vitkus savo pranešime *Europos Sąjunga XX a. pabaigoje: imperija, federalizmas, federacija ar unikumas?* mėgino atsakyti į klausimą, į koki valstybių darinį XX a. pab. išsivystė ES ir apibendrindamas bandė paaiškinti, kodėl naujų narių priėmimas yra toks sudėtingas. Anot pranešėjo, skiriami du pagrindiniai požiūriai į ES: federalizmas ir tarpvyriausybiškumas. Pasak federalizmo atstovų, ES funkcionuoja daugiau kaip federacija — ir ES institucijos, ir šalių-narių vyriausybės veikia pagal numatytą kompetenciją. Antrojo požiūrio šalininkai prioritetą teikia valstybės suverenitetui — bendradarbiavimas tarp valstybių turėtų apimti tik bendrus interesus. Šios teorijos nėra visiškai tikslios. Jos atsiriboja nuo išorės sąlygų, kurios turėtų stipriai įtakoti nacionalinių interesų įgyvendinimą.

Pranešėjo nuomone, ES tiktų vadinti unikalia valstybių sambūvio forma, kuriai su tam tikromis išlygomis būdingi konsensualinės demokratijos bruožai — fiksuota teritorinė ir organizacinė segmentų autonomija, elitų atstovų klubas arba kartelis, veto teisė, proporcingas

atstovavimas. Viena iš priežasčių, stabdančių ES plėtimąsi, yra jos konsensualinė prigimtis. Čia sprendimai priimami „bendro mažiausio vardiklio“ būdu, o tai stipriai apsunkina jų priėmimą labai svarbiais ES klausimais.

Kiti du pranešėjai — Europos integracijos studijų centro direktoriaus pavaduotojas Klaudijus Maniokas ir LR nuolatinės misijos ES patarėjas Rytis Martikonis — aptarė Amsterdamo sutarties pagrindinius bruožus, jos numatomus pasikeitimus įvairiose ES institucijose, naujus funkcionavimo mechanizmus. Ši sutartis turėjo nustatyti naujų narių priėmimo principus, pradėti svarbiausių ES institucijų reformą. Kadangi ES pagrindiniai sprendimai priimami jau minėtu „mažiausio vardiklio principu“, radikalių sprendimų nebuvo galima laukti. Amsterdamo sutartyje nėra nei griežtai nustatyto naujų narių priėmimo mechanizmo, nei esminės ES institucijų reformos principų.

Kita konferencijos dalis buvo skirta Lietuvos pasirengimui ES narystei aptarti. Pasirengimo deryboms su ES dėl narystės specialiosios delegacijos vadovas Gediminas Šerkšnys kalbėjo apie galimą Lietuvos strategiją siekiant narystės ES ir pagrindinių šalies institucijų, koordinuojančių šalies integraciją, darbą. Nėra tiksliai pasakyta, kiek valstybių bus pakviesta gruodžio mėnesį pradėti derybas dėl narystės ES. Politologai svarsto įvairias galimybes — gali būti pakviesta tik viena valstybė (Vengrija), o gali ir visos. Lietuvai reikėtų pakeisti kai kuriuos akcentus savo pozicijoje dėl stojimo taip, kad būtų pabrėžiamas individualus Lietuvos pasirengimas pradėti derybas, neatsisakant ir „bendro starto“ idėjos. Tai reikalinga todėl, kad, ES įsitikinimu, individualios stojimo į ES pradžios siekia tik tos šalys, kurios mano esančios tam pakankamai pasirengusios.

Kitas svarbus Lietuvos uždavinys — plačiau informuoti Europos Komisiją ir šalis nares apie dabartinius Lietuvos pasiekimus ir taip pakeisti vyraujančią nuomonę apie Lietuvą bei įrodyti, kad Lietuva jau yra pasirengusi pradėti derybas dėl narystės ES. Pagrindinis Lietuvos tikslas šiuo metu yra derybų pradžia.

Pasirengimo deryboms su ES dėl narystės specialiosios delegacijos vyriausiasis specialistas Egidijus Vareikis, aptardamas geopolitinius Lietuvos integracijos į ES aspektus, taip pat pabrėžė, kad labai svarbu pradėti derybas dėl narystės. Europoje neišvengiamai kažkur turės būti nubrėžta linija. Tik klausimas, kur ši linija bus. Jau dabar aišku, kad ES nenorės bent jau kol kas savo narėmis pavadinti nei Bosnijos, nei Albanijos, nei Rusijos. Pagal ES formuluotę dėl naujų

narių priėmimo „daugiau kaip du ir mažiau kaip šeši“ Europos komisija pasiūlė derėtis tik su penkiomis pretendentėmis, tarp kurių Lietuvos nebuvo. Šis skaičius buvo nustatytas nesiremiant objektyviais pasirengimo narystei kriterijais. O nepakviesta deryboms šalis jau iš karto praranda didelę dalį investicijų, sulėtėja jos vystymasis.

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto dėstytojas Ramūnas Vilpišauskas aptarė Lietuvos ūkio konkurencingumo svarbą integruojantis į ES. Apibrėžiant konkurencingumo sąvoką kyla daug problemų. ES, siekiant įvertinti valstybės ūkio konkurencingumą, siūlo tokias priemones kaip bendras ekonomikos išsivystymo lygis (bendrojo nacionalinio produkto dalis vienam žmogui), privatizacijos apimtis, valstybės skolos dydis, užsienio prekybos dalis, finansų rinkos išsivystymas, finansų sistema ir pan. Pakankamas konkurencingumo lygis turėtų užtikrinti gerą žmonių pragyvenimo lygį. Kol kas Lietuvoje konkurencingumas pasiekiamas, užkeliant nacionalinės valiutos vertę ir išnaudojant pigią darbo jėgą, o tai, integruojantis į ES, turės greitai išnykti.

Lietuvos pasirengimą *acquis communautaire* priėmimui aptarė Europos reikalų ministerijos Europos departamento direktorius Artūras Kazlauskas. 1997 m. Lietuvoje bus baigta kurti teisės harmonizavimo institucinė sistema, kuri apims tokias šio proceso dalis, kaip ES teisės duomenų bazės kūrimas ir valdymas, dokumentų vertimas į lietuvių kalbą, teisės aktų projektų rengimas, projektų atitikimo ES teisei ekspertizė, monitoringas. 1996 m. pab. įkurta Europos reikalų ministerija tapo pagrindinė už teisės harmonizavimo procesą atsakinga institucija. Pagal naują nacionalinės teisės harmonizavimo programą, ES teisės aktų skaičius, su kuriais turės būti harmonizuojama nacionalinė teisė, padidėjo nuo 354 iki 552. Programoje numatyta daugumą ES teisės aktų suderinti su atitinkamais Lietuvos teisės aktais iki 2000 m. Ši programa numato harmonizuoti įstatymus aplinkos apsaugos, žemės ūkio, vartotojų teisių, pramonės gaminių judėjimo, darbo saugos ir kt. srityse. Pagrindinės teisės harmonizavimo vykdymo grandys yra ministerijos, kurios yra atsakingos už savo srityje rengiamų įstatymų atitikimą ES teisės aktams. Harmonizavimo procesui labai svarbus Teisės biuras, jau įsteigtas prie Europos reikalų ministerijos. Jo pagrindinė funkcija yra teikti išvadas dėl visų įstatymų ir Vyriausybės nutarimų atitikimo ES teisės normoms. Monitoringas šiuo metu daugiausia vykdomas per ataskaitas už atliktus dar-

bus, bet naujas monitoringo sistemos projektas jau yra rengiamas. Kontrolės mechanizmas yra suformuotas ir jo pagrindinė atrama yra Europos reikalų ministerija.

Konferencijos dalyviai išreiškė pageidavimą, kad, koordinuojant Lietuvos integracijos į ES procesą, būtų daugiau naudojamos mokslininkų paslaugomis. Apibendrinami dalyviai sutiko, kad Lietuvos pasirengimas deryboms su ES yra ne prastesnis, nei daugelio kitų kandidatų, todėl būtina dėti visas politikų, diplomatų, mokslininkų pastangas, kad šis tikslas būtų pasiektas.

INGA JOSIUKAITĖ